

Vruchten van het Hoogveldweekend (11-13 oktober 2019): aan de slag met enkele quotes uit de toespraak van prof. Johan Verstraeten

(3) Strijd en inkeer: twee hefbomen voor de klimaataanpak?

Lezing:

Het volk stond toe te kijken, maar de overheidspersonen lachten Hem uit en zeiden: 'Anderen heeft Hij gered; laat Hij zichzelf eens redden, als Hij de Messias van God is, de uitverkorene!' De soldaten brachten Hem zure wijn, en ook zij voegden Hem spottend toe: 'Als Gij de koning der Joden zijt, red dan uzelf.' Boven Hem stond als opschrift in Griekse, Romeinse en Hebreeuwse letters: 'Dit is de koning der Joden.' Ook een van de misdadigers die daar hingen, hoonde Hem: 'Zijt Gij niet de Messias? Red dan uzelf en ons.' Maar de andere strafte hem af en zei: 'Heb zelfs jij geen vrees voor God, terwijl je toch hetzelfde vonnis ondergaat? En wij terecht, want wij krijgen wat we door onze daden verdiend hebben; maar Hij heeft niets verkeerd gedaan.' Daarop zei hij: 'Jezus, denk aan mij, wanneer Gij in uw Koninkrijk gekomen zijt.' En Jezus sprak tot hem: 'Voorwaar, ik zeg u: Vandaag nog zult gij met Mij zijn in het paradijs.'

Lc 23,35-43

Overweging

"Het gaat dan zowel over de noodzakelijke verbinding tussen sociaal engagement en spiritualiteit, als over de verbinding tussen mensen in een context van crisis" (Johan Verstraeten).

Goeie vrienden,

Bij het begin van elk college filosofie dat ik aan mijn studenten economie of pol&soc geef, projecteer ik via een beamer de eerste pagina van het Metrokrantje. Ik ga aldus met hen in gesprek omtrent de actualiteit zoals die zich via de krantenkoppen aandient. En ik probeer met hen de filosofische vragen te formuleren die hieruit voortvloeien. Zo proberen we vanaf het begin van de les al iets te proeven van de mogelijke relevantie van de filosofische inzichten die we in die les zullen opdoen¹.

Vandaag probeer ik iets gelijkaardigs in deze overweging. Ik tracht de topic van de klimaatcrisis die we sedert de eerste klimaatbetogingen een jaar geleden voortdurend via de krant voorgeschoteld krijgen, te herkennen in de zojuist beluisterde lezing van deze laatste zondag van het kerkelijk jaar (Christus Koning). **Met de oproep van Johan Verstraeten in het** achterhoofd om strijd en inkeer opnieuw nauwer op elkaar te doen aansluiten, ga ik na of het niet juist dit evenwicht tussen strijd en inkeer is dat we over het hoofd zien wanneer we soms wanhopig worden over de haalbaarheid om alsnog tegen 2020, 2030 of 2050 iets te kunnen doen aan de klimaatcrisis. Lees er de klimaatenquête in Humo deze week maar op na. In mijn jongste boek over *Zingeving en Ecologie* leg ik uit hoe we misschien toch al te vlug een klaagzang of elegie riskeren aan te heffen. Omdat er op zondag geen metrokrantje verschijnt, bracht ik ter illustratie van de actualiteit van de lezing, mijn betogingskarton mee, waar ik het voorbije schooljaar in Brussel mee optrok, en als het me lukt ook volgende vrijdag.

¹ *Heel terecht, denk ik, haalde Johan Verstraeten in Hoogveld Paus Franciscus aan die academici bekritiseert voor hun grote afstandelijkheid door een gebrek aan ontmoeting want dit leidt (ik citeer) "tot tendentieuze analyses die belangrijke delen van de werkelijkheid verwaarlozen".*

Toevallig of niet prijkt op dit betogerskarton het kruis zoals het in onze Christus Koning lezing van daarnet, centraal stond. Stoor je je er vooral niet aan dat je eerder Koning *Vliegtuig* op het kruis herkent dan *Christus* Koning. Integendeel, dan ben je al goed op weg in je zoektocht naar strijd en inkeer omwille van het klimaat.

“In die tijd, toen Jezus aan het kruis hing stond het volk toe te kijken”, zo hoorden we daarnet. Ja, inderdaad, in onze tijd waarin de natuur, het klimaat, onze ecologie aan het kruis hangt (de kranten staan er bol van), staan ook wij als volk veelal toe te kijken. Meer dan kijken is het vaak niet, zeker als we ons nog de verkiezingsuitslagen van mei jongstleden herinneren. Horen, zien en zwijgen ten aanzien van het milieu werd het, zeg maar.

“De overheidspersonen zeiden: Anderen heeft Hij gered; laat Hij zichzelf nu eens redden als Hij de Messias van God is, de uitverkorene!” De overheid zegt dit vandaag ook: de natuur heeft ons via een technologisch-economisch bestel dat steunt op haar fossiele brandstoffen gered uit onze armoede. Als burgers, versmacht door onze consumptie, lieten we ons hierbij echter vervreemden van die natuur en denken we dat die natuur wel altijd onbepaald beschikbaar zal blijven. De overheid gaat er dan ook van uit dat ons ecologisch systeem zoals een uitverkoren Messias van God, hoog in de hemel, eeuwig zal blijven bestaan. Aan “niet-eeuwige” data zoals 2030 of 2050 stoort ze zich nauwelijks. Aldus kregen we misschien ook wel de overheid die wij verdienen: een overheid die een beleid uitwerkt alsof die natuur of dat ecologisch systeem zichzelf altijd wel in stand zal houden of redden. ***Johan Verstraeten stelde het in Hoogveld terecht als volgt: Waar de Civil Society of door burgers aangestuurde organisaties, versmacht worden, daar doemt de totalitaire staat op.***

“De soldaten brachten hem zure wijn, en ook zij voegden Hem spottend toe: Als Gij de koning der Joden zijt, red dan uzelf.” Naast de overheid die geen drastisch beleid voert om de natuur en het klimaat te redden, is er dus ook de wereld van de technologie en de economie. Deze lijkt op het eerste gezicht soelaas te brengen voor moeder aarde door zoals je aan een goeie vriend een goeie fles wijn aanbiedt, zogenaamde milieuvriendelijke technologie aan te reiken via elektrische auto’s, zonnepanelen, pelletkachels en dies meer. Het blijkt echter vaak een vergiftigd cadeau te zijn, zure wijn zeg maar. Want nieuwe technologie vandaag geeft op lange termijn aan nog meer mensen op de aardbol de kans om zogezegd zonder problemen ook voluit aan het consumeren te gaan –met uiteindelijk blijkbaar ook weer alle gevolgen voor het milieu van dien. **Hierbij citeer ik heel even een zin uit de jongste email die onze liergenoot Geert Geeraert, christelijk ingenieur, me terecht in grote letters schreef: “En intussen doen degenen die er de grootste schuld aan hebben er alles aan om hun levenswijze te exporteren –zonder zich zorgen te maken over de milieuchaos als iedere bewoner van de aarde evenveel begint te verbruiken en te vervuilen als de gemiddelde Amerikaan of Europeaan”.** Verdoofd door het verlokkelijke van het vele geld dat ze kunnen slaan uit nieuwe technologie-investeringen, nemen de technologie- en economiesoldaten al spottend het bekende refrein over ten aanzien van de natuur: red maar uzelf eens wij onze winsten binnen hebben en mensen ontdekken dat niettegenstaande men reeds jaren zogenaamde milieuvriendelijke technologieën uitwerkt, het toch altijd maar slechter gaat met het milieu. In de tijd van Flanders Technology was het vijf voor twaalf. Nu met ondertussen Big Data Technology is het vijf na twaalf. Niet voor niets werd het internet ontwikkeld voor *militaire* doeleinden, zeg maar om onze soldaten te helpen.

Na het standpunt gehoord te hebben van de overheid, de technologie en de economie krijgen we in onze lezing ook de burger aan het woord.

Niet álle burgers staan inderdaad aan de rand van de weg te horen, zien en zwijgen, zoals de overgrote meerderheid van de Vlamingen volgens de Humo-enquête. Al dan niet door een overdreven groene culpabilisering van de burger waarover Francken het steeds heeft in zijn tweets, beseffen we dat we met zijn allen medeverantwoordelijk zijn voor wat de natuur en het klimaat aangedaan wordt. ***In navolging van Dorothee Sölle kunnen we met Verstraeten spreken over “een lijdensmystiek waarin mensen God durven te ontmoeten in het lijden van de natuur”***. Zoals de al dan niet ontkende holocaust ten aanzien van de Joden dé misdaad van de twintigste eeuw was, riskeert onze al dan niet ontkende lafheid ten aanzien van de natuur, de misdaad van de eenentwintigste eeuw te worden. Burgers die vanuit klimaatontkenning feitelijk ecologische misdadigers riskeren te worden honen de natuur met uitspraken dat de natuur sinds miljarden jaren altijd wel al zichzelf gered heeft. Je kent de uitspraken wel van *er zijn altijd klimaatopwarmingen geweest en het liep uiteindelijk toch wel goed af*. Ze rekenen er op dat ze uiteindelijk op de natuur zullen kunnen blijven beroep doen. We hoorden het: “Een van de misdadigers die daar hingen hoonde Hem: Zijt Gij niet de Messias? Red dan uzelf en ons.”

Maar dan ging het als volgt: “De andere strafte hem af en zei: Heb zelfs jij geen vrees voor God terwijl je toch hetzelfde vonnis ondergaat?” Hier krijgen we een andere soort burger aan het woord: de burger die zijn verkeerd gedrag, zijn mis doen ten aanzien van het ecologisch systeem als een misdaad erkent. Verstaanbaar wordt hij met vrees bevangen. Deze burger ontkent de klimaatcrisis niet en beseft dat wat ons met de klimaatcrisis overkomt een soort vonnis is dat gaandeweg over ons kan uitgesproken worden, wanneer we alles zo maar laten gebeuren.

In de lezing ging het als volgt: “En wij ondergaan dat vonnis terecht, want wij krijgen wat wij door onze daden verdiend hebben: maar Hij heeft niets verkeerd gedaan.” “Nichts, nichts ...” zoals het in de Matthëuspassie klinkt. Patrick Perquy zou hierbij verwezen hebben naar Girard die uitlegde dat wij het zijn die Christus aan het kruis nagelen door ons onverantwoord gedrag. Hier krijgt de fascinering voor de natuur die we aan het kruis nagelen iets religieus. De natuur heeft inderdaad niets verkeerd gedaan. Dit kan moreel gesproken ook niet. Wanneer we, waartoe de ecologie ons uitnodigt, opnieuw gaan beseffen dat we als mensen deel uitmaken van het huis (*oikos*) van de natuur, dan hebben we een diep respect voor ons ouderlijk huis en gaan we er zorgzaam mee om. Wij kunnen via onze daden het roer van de klimaatcrisis helpen omgooien. Ons in de strijd gooien voor het klimaat, al dan niet als klimaatactivist. **Terecht zei Verstraeten: “De actie zal in de toekomst vooral een opdracht zijn tot radicale solidariteit. (...). Deze zal moed vragen en kan de vorm krijgen van burgerlijke ongehoorzaamheid en een verzet tegen de idolatrie van de eigen groep of natie.”** Extinction Rebellion, maar ook *gewelddadige* strijd is dan niet veraf.

Maar wat is het geheim van de klimaatactivist die het volhoudt op te houden klimaatmoordenaar te zijn naast het kruis waarop de natuur aan het lijden is. Dit door onder meer wanneer hij of zij het maar enigszins kan, niet langer zo maar zonder nadenken voor het vliegtuig te kiezen (Koning Vliegtuig in plaats van Christus Koning), voor vlees (koning Vlees), voor gezellig vuur binnen en in de tuin (koning Vuur) enzovoort? Wat is het geheim van de klimaatbewogen burger die er eerder voor kiest het vliegtuig, het vlees en het haardvuur te mijden, zeg maar deze *figuurlijk* “aan het kruis te nagelen” zonder *letterlijk* geweld te gebruiken?

Wat hoorden we hem zeggen op het einde van de lezing? “Jezus, denk aan mij wanneer Gij in uw Koninkrijk gekomen zijt.” We ontdekken in deze zin de geweldloze inkeer achter de strijd van de klimaatactivist of klimaatbewogen burger die het uithoudt, ondanks de polarisering. Hij vertoeft in een relatie met het transcendente: “Denk aan mij wanneer jij”. In onze seculier samenleving verschijnt ons dit transcendente op verschillende wijzen.

Uiteraard kan dit transcendente het Goddelijke zijn zoals we dat ervaren in onze persoonlijke relatie met Jezus aan wie we vragen om aan ons te denken wanneer we het niet gemakkelijk hebben om ons, niettegenstaande zoveel gespot, toch verder geweldloos in te zetten voor het milieu. Of dat transcendente kan het ongrijpbare broze gelaat van de (A)andere zijn, zoals Annemie vorige week al aangaf in haar toespraak. Alleen al zoals we het aflezen in de glinstering van de ogen van onze kleinkinderen omwille van wie *Grootouders voor het klimaat* opkomen voor het milieu. Of dat transcendentie ligt, zoals psychologen het vorige week op een congres in Lissabon aangaven, in het unieke van de prachtige planeet dat we ervaren in bijvoorbeeld het mysterieuze van een zons- of ondergang. Of dat transcendente tenslotte ligt in de vriendelijke lach van de Boeddha bij wie Zen boeddhisten in Gent en elders in wat ze een Groene Cirkel noemen, sedert een aantal maanden geregeld aan het mediteren gaan vanuit de ecologische onmacht die ons omknelt.

Wélke vorm precies van al dan niet religieuze transcendentie ons nu aanspoort tot een geweldloze strijd voor het klimaat, is misschien niet het belangrijkste. “Jezus sprak tot Hem: voorwaar, ik zeg u: vandaag nog zult gij met Mij zijn in het paradijs”. Door ons ten diepste verbonden te weten met het gelovige of seculiere transcendente (“mét Hem zijn in het paradijs”) in onze strijd voor het milieu, steunen we op een draagvlak dat niet zo maar doorzakt omdat er volgende vrijdag bijvoorbeeld in vergelijking met vorig jaar maar tientallen of honderden in plaats van duizenden mensen gaan betogen voor het klimaat, of op 8 december een mensenketting gaan vormen rond Brussel, of al dan niet met mensen van *Extinction Rebellion* of in de Brusselse Bijstandskerk (op 29/11) in hongerstaking gaan. ***Johan Verstraeten vat het als volgt samen: In elk geval moeten twee uitersten vermeden worden: een strijd zonder diepgang en een inkeer zonder maatschappelijke inzet.***

“Vandaag nog zult gij met mij zijn in het Paradijs”. Is het dit niet wat Johan bedoelt met zijn laatste zin: ***“Christus verrijzenis is geen gebeurtenis uit het verleden: het is een vitale kracht die de wereld doordringt. Waar alles dood lijkt, ontspringen tekenen van verrijzenis”?***

Henk Opdebeeck

De Lier, 24 november 2019

